

Олесь Лісничук

ПРОРОСІЙСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ
ЛОБІ В КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ
В КОНТЕКСТІ КРИЗИ НА ДОНБАСІ

У статті представлений огляд політичних організацій країн ЄС, які виявляють особливу прихильність до інтересів Росії в її конфлікті з Україною. Висловлюються пропозиції реагування на діяльність цього лобі відповідно до національних інтересів України.

***Ключові слова:** проросійське лобі, популізм, конфлікт на Донбасі, національні інтереси України.*

Lisnychuk O. Pro-Russian Political Lobby in the European Union Countries in the Context of Crisis in Donbass Region.

In article, the review of the political organisations of the EU countries which show special commitment to interests of Russia in its

conflict with Ukraine is presented. Offers of reaction to activity of this lobby according to national interests of Ukraine are stated.

Key words: *Pro - Russian lobby, populism, national interest of Ukraine*

«Українська криза» в цілому, війна на Донбасі зокрема стали цілковитою несподіванкою для Європи. Тим не менше, Європейський Союз від самого початку був так чи інакше, але включений у все більш зростаючий конфлікт. При цьому аж до лютого 2015 р. (до підписання другого Мінського протоколу) ЄС реагував на процеси в навздогінному режимі. При цьому, саме Євросоюз зміг виробити спільну позицію, в основі якої підтримка України і засудження та протидія Росії.

У той же час, хоча військові дії відбувалися в країні, яка безпосередньо межує з ЄС, події на Донбасі залишалися хоча й складним і тривожним, але зовнішнім явищем для Європи. Європейські політики досить швидко пройшли шлях від постійної «глибокої стурбованості» до «втоми Україною». Однак усвідомлення, що, «допомагаючи Україні захищатися, Європа непрямо захищає і себе» [1], так і не стало домінуючим у самій Європі. Наразі і сам Брюссель як офіційна столиця ЄС, і Берлін як столиця головного центру сили Євросоюзу, й інші країни та їхнє керівництво схиляються до варіанта «заморожування» конфлікту на Сході України. Однак і в потенційному переході до такого режиму, і за його можливого функціонування, а також у разі розгортання сценарію протистояння в інших напрямках знову стрімко актуалізується питання єдності позиції всього багатоманітного об'єднання за назвою Європейський Союз. Протилежна сторона – Російська Федерація – не є байдужим спостерігачем за процесом, навпаки, вона всілякими можливими методами намагається підкріпити свої позиції. Одним із завдань, яке вирішує Росія в цьому річизці, є підтримання та посилення проросійського лобі в країнах ЄС. В цьому розділі ми намагалися ідентифікувати вияви такого лобі, класифікувати його учасників, проаналізувати їхню специфіку і потенціал та оцінити ризики, які вони можуть викликати стосовно національних інтересів України в контексті проблеми Донбасу.

За період від лютого 2014 р. з'явилася велика кількість публікацій стосовно того, на кого спирається Кремль у країнах Євросоюзу для просування там своїх інтересів. У той же час постала проблема із систематизацією зібраної інформації. Одним із прикладів початку такої роботи є проект «Викрадення Європи» вітчизняного тижневика «Дзеркало тижня» [2]. Фокус уваги в ньому все ж зосереджено на визначенні впливу антиросійських санкцій на країни Євросоюзу. Але при цьому стосовно кожної країни автори описують «кремлівську колону».

Нижче пропонується варіант узагальнення, систематизації і структурування головної інформації стосовно «опор», на які орієнтується Росія, реалізуючи свій курс стосовно України. В таблиці використано як матеріали проекту «Викрадення Європи», так і дані із різноманітних інших відкритих джерел – від Вікіпедії до сайтів окремих партій та виборчих комісій.

У таблиці зафіксовано інформацію щодо організованих політичних інституцій – політичних партій. Переважно йдеться про партії парламентські. Однак у тих випадках, коли в країні проросійськи орієнтовані партії не потрапляють до парламенту, вони теж моніторилися і залучалися до таблиці. В декількох випадках доводилося констатувати, що російське лобі як таке відсутнє на рівні партійних організацій.

Запропоновано єдину структуру узагальнення даних, через яку було оцінено всі країни Європейського Союзу. В колонці «партія» фіксувалася партійна організація, яка з лютого 2014 виявляла ті чи інші ознаки підтримки, просування, лобювання позиції Москви стосовно «української кризи» та війни на Донбасі.

У колонці «Лідери» зазначаються імена керівників партій. Це не лише формальна ознака – здебільшого саме лідери партій країн ЄС публічно позначали проросійську позицію, яка передається і на всю партію. Цей аспект також важливий, бо значна частина партій, що потрапила до списку, мають саме «лідерський» характер – або створені чи очолюються дієвими, харизматичними політиками, та/або мають досить жорстку внутрішню організацію, орієнтовану на першу персону в партії.

Важливим елементом структурування стала позиція «ідеологія», представлена у відповідній колонці. Попри наявний тренд

розмивання ідеологічної ідентичності партійних структур в європейській (і не лише) політиці, як показують уже перші спроби узагальнення, «рука Москви» в ЄС має цілком визначене ідеологічне забарвлення. Власне, гра на ідеологічних особливостях своїх європейських контрагентів дозволяє Росії і налагоджувати кооперацію з ними, і використовувати їх у своїх інтересах.

У колонці «Статус» зазначалося поточне (на жовтень 2015) політичне позиціонування партій – належність до правлячої коаліції, опозиція в парламенті чи перебування поза ним.

Наступний елемент структурування – «головні вияви підтримки РФ» в українсько-російському конфлікті. Ця колонка наповнювалася інформацією або про заяви, або конкретні дії (наприклад, поїздки на окуповані території), або демонстровані тривалий час позиції чи відтворювані практики, які кореспондуються з інтересами Росії та її курсом.

Наступна колонка – «Показники на останніх парламентських виборах та представництво» – покликана показати нинішню політичну вагу партії, її популярність серед громадян країни. Єдиним спільним критерієм, який би витримувався щодо всіх країн, було обрано останні парламентські вибори. Звісно, для цілої групи країн вибори відбулися ще в 2011–2012 рр., і політична динаміка здатна вже серйозно підкорегувати позиції партій, які в них брали участь. Однак залучення даних саме про вибори, навіть нехай майже цілий електоральний цикл, видаються більш коректнішими, ніж оперування результатами поточних соціологічних досліджень. Дані соціології долучені до таблиці лише один раз – у випадку із іспанською партією «Подemos», щоб продемонструвати її стрімкий вихід на чільні позиції. Партія нова і поки ще немає досвіду участі в парламентській виборчій кампанії. Крім відсотка підтримки на останніх парламентських виборах, у колонці подаються також і здобуті позиції в парламенті. Зазначається кількість здобутих партією місць і загальна кількість депутатського корпусу в парламенті, до якого вона пройшла. Якщо в таблиці країна представлена кількома проросійськими партіями із парламентським представництвом, то інформація про дату останніх виборів та загальну кількість місць у парламенті дається тільки для першої партії, для решти наступних вона релевантна автоматично.

Характерною особливістю діяльності проросійських партійних організацій в Євросоюзі є їхня порівняно більш успішна участь у виборах до Європейського парламенту, ніж до національних вищих законодавчих органів. Результатам участі в останніх виборах до ЄП присвячена остання колонка. Оскільки вибори до ЄП відбуваються в країнах ЄС синхронно, із різницею в кілька днів, то їхня дата не конкретизувалася. Останнє, вже восьме скликання Європарламенту, обиралося в період з 22 по 25 травня 2014 р. Саме у час, коли вже відбулася анексія Росією Криму, набирала обертів т.зв. «русская весна», розпочиналося збройне протистояння на Донбасі, але ще не усвідомлювалися загальні контури кризи і її глибина в ЄС. Крім відсоткових показників наводиться також і кількість здобутих партією місць в ЄП, а також загальна кількість мандатів у національній депутації.

Таблиця 1.

Проросійські політичні партії в країнах Європейського Союзу

Партія	Лідери	Ідеологічні орієнтації	Статус	Головні вияви підтримки дій РФ	Показники на останніх парламентських виборах та представництво	Показники на останніх виборах в Європарламент в 2014 р.
АВСТРІЯ						
Соціал-демократична партія Австрії	Вернер Файмен (чинний канцлер)	Соціал-демократія	Правляча	Симпатії до РФ окремих членів через публічні заяви	На виборах 29.09.2013 р. 27,1% (1-й результат); 53 місця	24,1%; 5 місць
Австрійська партія свободи	Хайнц-Крістіан Штрахе	Націоналізм, націонал-консерватизм, євроскептицизм		Члени партії брали участь у «референдумі» в Криму	21,4%; (3-й результат); 40 місць	19,7%; 4 місця

Продовження Табл. 1

БОЛГАРІЯ						
«Атака»	Волен Сидеров	Націоналізм, євроскептицизм, антиглобалізм		Відвідування лідером і 2 партійцями Криму (лютий 2015 р.), зустріч з очільниками окупаційної влади	На виборах 2013 р. 7,3 %; 23 місця з 240 На виборах 05.10. 2014. 4,52 %; 11 місць	2,96 Без представництва
Болгарська соціалістична партія	Міхаїл Міков, Сергей Станішев	Соціал-демократія (наступниця Болгарської комуністичної партії)		Виступає за пом'якшення санкцій	На виборах 2013 р. 26,5%; 84 місця з 240 На виборах 05.10. 2014 р. 15,4%; 39 місць	18,9% у складі «Коаліції за Болгарію», 4 місця
АБВ (Альтернатива за болгарське відродження)	Георгій Парванов	Соціал-демократія		Виступають за розвиток політичного та економічного співробітництва з РФ	На виборах 05.10. 2014 р. 4,2% ; 11 місць з 240	4% Без представництва
БЕЛЬГІЯ						
Народна партія	Міхаель Модрікамен	Консервативний лібералізм, бельгійський юніонізм	Опозиція	Лідер визнав «історичне право» РФ на Крим; заяви про необґрунтованість санкцій	На виборах 2014 р. 1.51%; 1 місце із 150	

ІШЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України

Продовження Табл. 1

Фламандський інтерес	Том ван Грікен	Фламандський націоналізм, Євроскептицизм, консерватизм; сепаратизм		Член партії Ф.Крейсльман взяв участь як спостерігач у «референдумі» в Криму та в листопаді 2014 р. на виборах у «ДНР».	На виборах 2014 р. 5,8%; 3 місця	6,8%; 1 місце
ВЕЛИКОБРИТАНІЯ						
Партія незалежності Сполученого Королівства	Найджел Фарадж	Євроскептицизм, консерватизм		Висловлювання лідера партії на підтримку В. Путіна; Робота в ЄП у межах проросійськи орієнтованої фракції «Європа за свободу та пряму демократію»	На виборах 07.05.2015 р. 12,6%; 1 місце	27,49 %; 24 місця
ГРЕЦІЯ						
«СІРІ-ЗА» (Коаліція радикальних лівих)	Алексіс Ціпрас	Різноманітні течії лівого радикалізму. Зокрема, марксизм, троцькізм, маоїзм, неомарксизм; Антиглобалізм, антикапіталізм, соціалізм	Правляча	Критика політики санкцій щодо РФ; Демонстрація дружнього ставлення до В. Путіна	На виборах 20.09.2015 р. 35,5%; 145 місць з 300	26,6%; 6 місць

Продовження Табл. 1

«Незалежні греки»	Паннос Камменос	Націоналізм, консерватизм	Правляча	Виправдання анексії Криму; Участь депутата Г. Аврамідіса в «референдумі» в Криму; Ретрансляція російської пропаганди	3,7%; 10 місць	3,5%; 1 місце
Комуністична партія Греції	Дімітріс Куцубас	Комунізм, марксизм-ленінізм, євроскептицизм		Депутат ЄП від КПП С. Зарянопулос та депутат Г. Ламбрулес були спостерігачами на «виборах» у «ДНР» та «ЛНР»	5,6%; 15 місць	6,1%; 2 місця
«Золотий світанок»	Ніколаос Міхалолякос	Націоналізм, націонал-соціалізм, фашизм, євроскептицизм		Ретрансляція російської пропаганди	6,9%; 18 місць	9,4%; 3 місця
ДАНІЯ						
Партія данців	Даніель Карлсен	Неонацизм	Позапарламентська	Ретрансляція проросійської пропаганди	Участі у виборах не брала	Не має представництва
ІРЛАНДІЯ						
«Шинн Фейн»	Джеррі Адамс	Республіканізм; соціалізм; лівий націоналізм; євроскептицизм	Ліва опозиція	Голосування проти резолюцій на підтримку України	На виборах 25.02.2011 р. 9,9%; 14 місць з 166	19,5%; 3 місця

Продовження Табл. 1

ІСПАНІЯ						
«Подemos»	Пабло Іглесіас Турріон	Лівий націоналізм, комунізм, євро-скептицизм	Поза-парламентська	Критика санкцій проти РФ; Критика Революції Гідності; Ретрансляція елементів російської пропаганди (штамп «неонацисти» щодо влади після Майдану)	На виборах 20.12.2015 р. 20,7%; 69 місць із 350	8%; 5 місць з 54
ІТАЛІЯ						
«Вперед, Італіє»	Сільвіо Берлусконі	Ліберальний консерватизм, християнська демократія, популізм	Опозиція	Постійні особисті контакти лідера з В. Путіним; Відвідини лідером Криму; Сенатор від партії Л. Л. Малан, члени партії Ф. Берто і А. Мусоліно були «спостерігачами» на виборах в «ДНР/ЛНР»; Внесення резолюції про відміну санкцій щодо РФ	На виборах 24–25.02.2015 р. 21,5% у складі «Народ свободи»; Місць в Палаті депутатів 67 із 630; Місць у Сенаті 60 із 315	16,8%; 13 місць із 73

Продовження Табл. 1

«Рух п'яти зірок»	Джузеппе П'єро «Беппе» Грілло	Популізм, енвайроменталізм, електронна демократія, євроскептицизм	Опозиція	Поїздки лідера і представників партії в Крим	25,5%; Місць у Палаті депутатів 109; Місць у Сенаті 54	21,2%; 17 місць
«Ліга Півночі»	Маттео Сальвіні	Федералізм, регіоналізм, етнонаціоналізм, євроскептицизм, альтерглобалізм, паданський ірредентизм	Опозиція	Пропутінська риторика; Ініціювання «асоціації друзів Путіна»; Засудження санкцій проти Росії; Відвідини Криму лідером партії; Голосування проти ратифікації УА Україна-ЄС	У складі правоцентристської коаліції 4,1%; 14 місць у Палаті депутатів; 12 місць у Сенаті	6,2%; 4 місця
КІПР						
«Демократичне об'єднання»	Авероф Неофіту	Консерватизм, християнська демократія	Правляча	Активна критика санкцій проти РФ; Дипломатичні кроки назустріч РФ	На виборах 22.05.2011 р. 34,3%; 20 місць із 56	37,8%; 2 місця з 6
АКЕО (Прогресивна партія трудового народу Кіпру)	Андрос Кіпріану	Єврокомунізм		Критика санкцій проти РФ; ретрансляція російської пропаганди	32,3%; 19 місць	27%; 2 місця

ІШЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України

Продовження Табл. 1

ЛАТВІЯ						
Блок «Центр злагоди»	Ніл Ушаков	Соціал-демократія, захист інтересів російської меншини	Опозиція	Участь в інформаційно-пропагандистських проєктах РФ; партнерські відносини з «Єдиною Росією»	На виборах 17.09.2011 р. 28,4%; 31 місце із 100	19,6%; 2 місяця із 9
ЛИТВА						
«Союз росіян Литви»	Сергій Дмитрієв	Захист інтересів російської меншини	Опосередковано входить до правлячої коаліції	Угода про співробітництво із «Єдиною Росією»; Отримує фінансування з боку Росії (культурних, гуманітарних, інформаційних проєктів); заява з підтримкою анексії Криму і виправдання агресії РФ на Донбасі	На виборах 14.10 та 28.10.2012 р. увійшли до складу Партії праці; 2 місяця із 139	Самостійної участі не брала
Союз «Виборчої акції поляків Литви» та «Російського альянсу»	Тамара Лоханкіна	Захист інтересів польської та російської меншин, євроскептицизм	У складі урядової коаліції	Ретрансляція російської пропаганди; заяви про нелегітимність українського уряду після Майдану; заява з підтримкою анексії Криму і виправдання агресії РФ на Донбасі	5,8%; 8 місце	8,1%; 1 місце

Продовження Табл. 1

ЛЮКСЕМБУРГ						
Люксембурзька соціалістична робітничка партія	Клод Хааген	Соціал-демократія	У правлячій коаліції	Критичне ставлення до політики санкцій проти Росії; налаштованість на компроміси з Росією; ретрансляція окремих елементів російської пропаганди	На виборах 20.10.2013 р. 20,3%; 13 місць із 60	19,5%; 1 місце з 5
МАЛЬТА						
Безпосереднього лобіста чи представника позиції Росії серед політичних партій країни немає. Таку роль виконують декілька високопоставлених чиновників.						
НІДЕРЛАНДИ						
Партія свободи	Герт Вілдерс	Націоналізм, євроскептицизм, консервативний лібералізм, популізм	Опозиція	Голосування проти ратифікації УА України з ЄС	На виборах 12.09.2012 р. 10,1%; 12 місць із 150	13,3%; 4 місця з 26
Соціалістична партія	Еміль Румер	Соціал-демократія, демократичний соціалізм, соціалізм, євроскептицизм, лівий популізм	Опозиція	Голосування проти ратифікації УА України з ЄС	9,7%; 15 місць	9,6%; 2 місця

Продовження Табл. 1

Партія захисту тварин	Маріанна Тіме	Зелена політика, захист тварин, енвайроменталізм, євроскептицизм	Опозиція	Голосування проти ратифікації УА України з ЄС	1,9%; 2 місця	4,2 %; 1 місце
НІМЕЧЧИНА						
«Ліва»	Катя Кіп-пінг, Берндт Ріхенгер	Демократичний соціалізм, антиамериканізм	Ліва опозиція	Ретрасляція елементів пропаганди РФ (Українська криза – «операція Вашингтона»); Фракція проголосувало проти ратифікації УА Україна-ЄС; Ініціювання спроби відкликати представників Німеччини з консультативної місії ЄС з реформування громадянського сектору безпеки України	На виборах 22.09. 2013 р. 8,6%; 64 місця з 631	7,4% ; 7 місць з 96

Продовження Табл. 1

«Альтернатива для Німеччини»	Фрауке Петрі	Консерватизм, євроскептицизм		Критика санкцій проти РФ; заяви про налагодження відносин з РФ; ставка на російськомовний електорат	4,7%; не отримала представництва	7,1%; 7 місць
Націонал демократична партія Німеччини	Франк Франц	Націоналізм, пангерманізм, євроскептицизм, антиглобалізм	Позапарламентська	Заклики до зняття санкцій; ретрансляція російської пропаганди; участь у Міжнародному російському консервативному форумі	1,3%; не отримала представництва	1%; 1 місце
ПОЛЬЩА						
Союз демократичних лівих сил	Лешек Міллер	Соціал-демократія	3 жовтня 2015 позапарламентська	Заяви лідера із виправданням втручання Росії в Україну та проти надання Україні допомоги; Заяви про необхідність примирення з Росією	На виборах 25.10.2015 р. взяла участь у складі «Об'єднаних лівих», які отримали 7,6%; представництва не отримав	9,4%; 4 місця з 51
Польська селянська партія	Януш Пехоцінський	Християнська демократія, соціальний консерватизм, аграризм	До жовтня 2015 р. входила до правлячої коаліції	Критика санкцій щодо Росії	5,3 %; 16 місць із 460	6,8%; 4 місця

Продовження Табл. 1

КОР-ВІН	Януш Корвін-Мікке	Консервативний лібералізм, республіканізм, євроскептицизм, регіоналізм	3 жовтня 2015 позапарламентська	Голосування проти ратифікації УА України та ЄС в ЄП; критика політики Польщі щодо України; визнання анексії Криму і його правового статусу як частини РФ	4,8 %; представництва не отримала	7,2%; 4 місяця
«Твій рух»	Януш Палікот	Соціальний лібералізм, антиклерикалізм	3 жовтня 2015 р. позапарламентська	Критика уряду Польщі за надмірну підтримку України	Участь у складі «Об'єднаних лівих». Представництва не отримала	В коаліції з «Європою плюс» 3,6%; не отримала представництва
«Зміна»	Матеуш Піскорський	Євроскептицизм, антиглобалізм, антиамериканізм	позапарламентська	Участь лідера на «референдумі» в Криму і на «виборах» в «ДНР/ЛНР»; визнання анексії Криму; системна ретрансляція російської пропаганди; дії з легітимації «ДНР/ЛНР» (запрошення на установчий з'їзд представників сепаратистів)	Не брала участі	Не брала участі

Продовження Табл. 1

РУМУНІЯ						
Жодна організована політична сила не демонструє публічно прихильності до Росії. Проросійське лобі приховане, обмежується окремими політиками.						
СЛОВАЧЧИНА						
«Смер – соціальна демократія»	Роберт Фіцо	Соціал-демократія, лівий націоналізм	Правляча	Критика санкцій щодо Росії; заяви лідера про можливість розпаду України; критика Євромайдану; ретрансляція елементів російської пропаганди	На виборах 10.03.2012 р. 44,4%; 83 місця із 150	24,1%; 4 місця із 13
Словацька національна партія	Андрей Данко	Націоналізм, євроскептицизм	Позапартійська	Критика допомоги Україні; заперечення європейських перспектив України; ретрансляція російської пропаганди	4,55%; представництва не отримала	3,6%; представництва не отримала
СЛОВЕНІЯ						
«Об'єднані ліві»	Коллективне лідерство	Демократичний соціалізм, еко-соціалізм, м'який євроскептицизм	Ліва опозиція	Критика санкцій щодо РФ; заяви про необхідність нормалізації відносин з РФ	На виборах 13.06.2014 р. 6% ; 6 місць із 90	5,5 % ; представництва не отримала

ІШЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України

Продовження Табл. 1

ПОРТУГАЛІЯ						
«Лівий блок»	Катаріна Мартінс	Демократичний соціалізм, євроскептицизм, еко-соціалізм, фемінізм	Ліва опозиція	Ретрансляція елементів російської пропаганди; часткова критика санкцій щодо РФ	На виборах 04.10.2015 р. 10,2% ; 19 місць	4,6% ; 1 місце з 21
Коаліція демократичної єдності	Жеронімо де Соуза	Комунізм, екосоціалізм	Ліва опозиція	Традиційні проросійські орієнтації; ретрансляція елементів російської пропаганди; критика санкцій щодо РФ	8,3% ; 17 місць	12,7% ; 3 місця
УГОРЩИНА						
Фідес – Угорський громадянський союз	Віктор Орбан (чинний прем'єр-міністр)	Націонал-консерватизм з елементами євроскептицизму	Правляча	Проросійська і пропутінська риторика лідера; дипломатичні кроки назустріч Росії; критика політики санкцій проти Росії	На виборах 06.04.2014 р. 66,8% ; 133 місця з 199	56,4%; 14 місць з 22
Йоббік – Рух за кращу Угорщину	Габор Вона	Націоналізм; євроскептицизм; антиглобалізм; антисемітизм; туранізм	Права опозиція	Заяви окремих представників із визнанням Криму російським; риторика з підтримкою Росії; підозри у фінансуванні з боку РФ; публічні виступи за ліквідацію санкцій щодо Росії	11,6%; 23 місця	14,8%; 3 місця

Продовження Табл. 1

ФІНЛЯНДІЯ						
«Істинні фіни»	Тімо Соїні	Націоналізм, євроскептицизм, соціальний консерватизм	Входить у правлячу коаліцію	Ретрансляція елементів російської пропаганди; проголошення необхідності тіснішої співпраці з РФ	На виборах 19.04.2015 р. 17,7%; 27 місць із 200	12,9%; 2 місця з 13
ФРАНЦІЯ						
Національний фронт	Марін Ле Пен	Націоналізм, євроскептицизм, антиглобалізм, консерватизм, етатизм	Опозиція	Заяви про необхідність «федералізації» України; критика підтримки ЄС України; виправдання анексії Росією Криму і вторгнення на Донбас; фінансова підтримка партії з боку РФ; пропутінська і проросійська риторика; тиражування російської пропаганди	На виборах 10.06. та 17.06.2012 р. кандидати партії отримали в першому турі 13,6%, у другому турі 3,7% ; 2 місця із 577	24,9% ; 23 місця із 74
«Союз за народний рух»	Ніколя Саркозі	Голізм, християнська демократія, ліберальний консерватизм	Права опозиція	Приватні контакти лідера з В. Путіним; критика рішення про відмову постачання Росії «Містралів»; заяви про необхідність зняття санкцій проти РФ; поїздка депутатів від партії в Крим;	У першому турі 27,1%, у другому турі 40 % ; 194 місця	20,8% ; 20 місць

Продовження Табл. 1

ХОРВАТІЯ						
Серед парламентських партій немає таких, які б відкрито демонстрували прихильність до позиції РФ.						
Проросійське лобі приховане, обмежується окремими політиками.						
ЧЕХІЯ						
Комуністична партія Чехії та Моравії	Войтех Філіп	Комунізм, марксистизм-ленінізм	Опозиція	Блокування та голосування проти УА Україна-ЄС; ретрансляція російської пропаганди	На виборах 25–26.10.2013 р. 14,9%; 33 місця з 200	11% ; 3 місця
Партія громадянських правоземців	Ян Велеба, Мілош Земан (Почесний голова)	Соціал-демократія, лівий націоналізм	Позапарламентська	Пропутінська та проросійська риторика Почесного голови партії; заперечення необхідності санкцій проти РФ; його антиукраїнська риторика з використанням елементів російської пропаганди	1,5% ; Не отримала представництва	Не брала участі
ШВЕЦІЯ						
«Шведські демократи»	Йіммі Окесон	Націоналізм, консерватизм, правий популізм, євроскептицизм	Права опозиція	Голосування депутатів від партії в ЄП за проросійські ініціативи	На виборах 14.09.2014 р. 12,9% ; 49 місць із 349	9,7% ; 2 місця з 20

Продовження Табл. 1

ЕСТОНІЯ						
Центристська партія	Едгар Савісаар	Центризм, соціаллібералізм, популізм	Опозиція	Орієнтація на російськомовний електорат та тісніші взаємини з Росією; партнерство із «Єдиною Росією»; заяви лідера про визнання легітимним «референдум» у Криму	На виборах 01.03.2015 р. 24,8% ; 27 місць із 101	22,4 % ; 1 місце із 6

У трьох країнах – Мальті, Румунії та Хорватії – не було виявлено політичних партій, які б демонстрували підтримку діям Росії в конфлікті з Україною. Тут не йдеться про спільну причину. Для Мальти Україна є віддаленою і малоактуальною реальністю, а санкційна політика Євросоюзу проти Росії не особливо позначається на економіці острівної країни. Румунія сьогодні дедалі впевненіше виступає головним союзником США і активним провідником НАТО в регіоні Причорномор'я. У випадку Хорватії спрацьовує група чинників, серед яких найважливішими є, з одного боку, традиційні тісні взаємини Москви із конкуруючою із Загребом у регіоні Сербією, а з іншого, відносно недавній досвід військового протистояння, розв'язання проблем суверенітету й територіальної цілісності країни, близьким до тих, що зараз має Україна у протиборстві із союзниками Росії.

У ряді країн «російський слід» не дуже виразний серед політичного класу, але формуються осередки в альтернативних політичних середовищах. Наприклад, у Данії, яка в нашому списку представлена позапартламентською, цілком маргінальною, але достатньо радикальною «Партією данців». Однак партію відзначають і позначають як «партнера» в самій Росії – в березні 2015 р.

її представники були запрошені на скандальний «Міжнародний російський консервативний форум».

У той же час, певні ресурси впливу в РФ є навіть у Великобританії, яка найбільш рішуче і послідовно відстоювала жорстку позицію проти російської агресії щодо України. З іншого боку, британсько-російське напруження тягнеться вже тривалий час, хоча й до розгортання «української кризи» спостерігалось певне його пом'якшення.

Однак навіть у Британії є політичні сили, через які ретранслюється позиція Кремля. До них передусім варто віднести Партію незалежності З'єданого Королівства, що за останні кілька років стала справжньою порушницею спокою в політичному житті Альбіону. На виборах до Європарламенту наприкінці травня 2014 р. партія несподівано отримала першу позицію із 26,6% і 24 мандати із 73 британських у головному представницькому органі ЄС. Попри всю відносність голосувань на виборах до ЄП цей показник, тим не менш, демонстрував помітний зсув у прихильній до традиціоналізму британській політиці – з 1906 р. жодна інша партія, крім Консервативної та Лейбористської, не отримувала перше місце під час голосування в масштабах всієї Великобританії.

З іншого боку, цей прорив не був закріплений на внутрішніх британських виборах у травні 2015 – ПНСК отримала лише один мандат члена Палати громад, хоча при цьому набрала 12,6% від голосів усіх виборців, що проголосували – свій ефект справила пропорційна виборча система Британії.

При цьому, ПНСК не варто зачислити до власне лобістів інтересів РФ. По суті, лише її лідер Н. Фарадж робив публічні заяви на користь Росії. Але для партії, як і для нього самого, це вияв радше кон'юнктури політичного позиціонування в самій Британії, ще одна можливість продемонструвати власну євроскептичну настанову.

Можливо, більший ефект має навіть не стільки публічна політична позиція, скільки входження ПНСК в ЄП до фракції «Європа за свободу і пряму демократію», через яку Кремль найбільше діє в Брюсселі. Британські індепендисти становлять там каркас із 22 членами із 45.

Звісно, не всі із залучених до списку партій приблизно однаково демонструють свою проросійськість. Є серед них і ті,

які, можливо, не повною мірою усвідомлюють, що діють згідно з інтересами Москви або заперечують це, але внаслідок своїх ідеологічних чи практичних орієнтацій, через кон'юнктуру політичної боротьби долучаються до проросійської за своїм змістом позиції. Однак така роль і діяльність є помітною для медіа, громадськості, зрештою, політичних конкурентів і публічно відзначається.

Показовою тут є дискусія, що розгорнулася в шведському ригсдазі в лютому 2015 р., коли там зі своєю першою зовнішньою політичною декларацією виступала новий міністр закордонних справ країни М. Вальстрьом. Одним із центральних питань озвучувалося ставлення Швеції до російської агресії проти України. І тут представниці партії «Шведські демократи» довелося виправдовуватися за своїх однопартійців – депутатів Європарламенту, які відзначилися кількома поспіль голосуваннями в руслі російської позиції щодо України. Зокрема, не проголосували за ратифікацію Угоди про асоціацію України з ЄС. Показові аргументи, які навела «шведська демократка» Юлія Кронлінд. Передусім вона заявила, що не є «прихильником агресивної путінської політики», що загрожує і Швеції, і близьким до неї регіонам. Потім вона наголосила, що саме «Шведські демократи» були «єдиною парламентською партією, яка всерйоз ставилася до російського озброєння і говорила про важливість зміцнення оборонних сил Швеції». Нарешті, вона визнала, що її однопартійці таки «голосували проти ряду резолюцій, що стосувалися України та Росії», але аргументувала це таким чином: ці голосування «були основані на нашій критиці наддержавної спрямованості Євросоюзу» та «на високих вимогах, які стосуються договору про асоціацію з ЄС» [3].

Таким чином, названа партія являє собою функціональних союзників російського режиму – на рівні риторики, публічного позиціонування «Шведські демократи» можуть висловлювати цілком критичні позиції стосовно російської політики, однак під час прийняття конкретних рішень їхній голос відходить до тих, хто де-факто підтримує Росію.

Помітну, можливо, й визначальну, роль у такому розходженні відіграють домінуючі політичні дискурси, стан громадської думки в країні загалом, які виразно критично або цілком негативно

налаштовані до нинішньої зовнішньої політики Росії. Публічна демонстрація іншої позиції здатна завдати шкоди політичним перспективам тієї чи іншої партії.

З іншого боку, є ціла низка партій, які не просто не приховують, а відверто декларують свою проросійську чи, навіть більш виразно, – пропутінську – позицію. Є й партії, яким закидають безпосередню фінансову підтримку з боку РФ. Так чи інакше, але «Путінський інтернаціонал» в Євросоюзі був приблизно таким, як зазначено у списку вище.

Аналіз ідеологічних орієнтацій європейських партій, прихильних до Росії, призводить до промовистих висновків. Головні з них такі:

Підтримку путінській Росії виявляють переважно партії лівих та право-консервативних орієнтацій.

Найбільш палкими її симпатиками виступають саме партії з радикальними ідеологічними настановами. Це стосується як лівих радикалів, так і правих.

Серед путінських симпатиків практично відсутні партії поміркованого центристського спрямування. Однак у списку присутні кілька партій, які серед своїх ідеологічних засад мають елементи «респектабельної» християнської демократії. І якщо у випадку правлячого «Демократичного об'єднання» з Кіпру чи щойно обраної до сейму Польської селянської партії про особливий резонанс від цього говорити не доводиться, то стосовно партій «Вперед, Італіє» та французького «Союзу за народний рух» ситуація є складнішою. Партії очолюють два старожили європейської великої політики – відповідно, С. Берлусконі та Н. Саркозі. Хоча наразі обидва вони відставні та під тінню корупційних розслідувань, а їхні політичні сили в опозиції, однак і колишній італійський глава уряду, і французький глава держави перебувають у тісних неформальних стосунках із російським президентом. І ці стосунки всіляко використовуються російською стороною як на рівні інформаційно-пропагандистському, так і дипломатичному. З іншого боку, за деякими свідченнями, С. Берлусконі, попри його проблеми із законом, виконував певні функції в межах таємної дипломатії між Заходом та В. Путіним. Згідно з одним інсайдерським «вкиданням», саме він наприкінці червня 2015 р. під час

відвідин В. Путіна на російському Алтаю передав йому своєрідну «чорну мітку» від західних лідерів, які особисто не бажали псувати собі репутацію зустріччю з російським очільником. Суть цього послання: «відхід з Донбасу або початок «особливо чутливих санкцій» (читай: карних переслідувань пануючої групи еліти, включаючи найближчих родичів)» [4]. Подальший розвиток подій опосередковано швидше підтвердив, ніж спростував можливість виконання С. Берлусконі зазначеної місії з таким її змістом. Утім, ця зустріч мала таємний характер. Значно більшого розголосу і, серед іншого, за рахунок зусиль російської пропаганди набула поїздка С. Берлусконі до Криму у вересні 2015 р. Російська сторона використовувала приїзд колишнього прем'єра Італії на окупований півострів як важливий легітимізаційний акт, що підтверджує російський статус Криму. Тамтешні ЗМІ стверджували, що ініціатива відвідин належала особисто самому С. Берлусконі. Так, у сюжеті «канонічного» каналу «RussiaToday» контекстуально постулювалися особливі зв'язки В. Путіна з ним («старі друзі», «теплі відносини», «коли Берлусконі керував Італією, в двох країн були розбіжності, але Путін та Берлусконі чудово розумілися»). Особливий акцент робився на тому, що «Берлусконі не єдина важлива персона, що побувала в Криму за останній час» [Див.: 5]. Схожим чином використовуються і контакти із Н. Саркозі – акцент на особливому характері їхніх особистих відносин з В. Путіним, корисні для Кремля меседжі [Див., наприклад: 6]. У цьому сенсі для російської сторони сам факт приїзду і переговорів із політиками відповідного рівня значно важливіший, ніж їхній зміст. Тим більше, що якщо у випадку з С. Берлусконі пік політичної кар'єри та могутності позаду, то Н. Саркозі і його партія розглядаються як цілком перспективні кандидати у боротьбі за владу на наступних парламентських та президентських виборах.

Серед проросійських лівих є значна частина тих партійних організацій, що мають спадок від комуністичних партій періоду «холодної війни» (Болгарська соціалістична партія, іспанські «Об'єднані ліві», німецька «Ліва», Комуністична партія Греції, Комуністична партія Чехії та Моравії). Так чи інакше, але кожна із них зберігає свій «сантимент» до СРСР чи до Росії як його наступниці.

Ще одна група сповідує цілком респектабельний євросоціалізм чи соціал-демократію. Проросійські орієнтації тут пов'язані не стільки із базовими, скільки суміжними ідеологічними позиціями або особливостями політичної боротьби в середині країни. Або ж спрацьовує геополітичне тяжіння. Найбільш репрезентативним прикладом тут є партія «Смер – соціальна демократія» словацького прем'єра Р. Фіцо.

Ліві та лівоцентристські політичні об'єднання країн Євросоюзу виявляють значно вищу, порівняно з іншими, чутливість до твореного російською пропагандою образу «українських фашистів/неонацистів», «збройного перевороту», «насильницького захоплення влади хунтою націоналістів» тощо. З одного боку, ці маркери стосуються традиційних політичних суперників європейських лівих. До того ж спираються і на історичну пам'ять, в якій «фашизм» залишається синонімічним поняттю «абсолютного зла». З іншого боку, сприйняття і залучення цих образів, донесених російською пропагандою, дає можливість для використання у внутрішній політичній боротьбі, особливо якщо та чи інша ліва партія перебуває в опозиції.

Партії правого спектра більш артикульовано висловлюють підтримку не просто РФ, а Росії президента В. Путіна. Рівень уваги і зростання підтримки в цьому середовищі відбувався під впливом та на тлі наростання конфронтації Москви із Заходом. В. Путін та його курс сприймаються тут як вияв певної альтернативи щодо ставлення до основних напрямів розвитку Євросоюзу та окремих країн, що до нього входять. Власне, самі праві теж намагаються уособлювати і реалізовувати таку альтернативу.

Праві симпатки Росії більше, ліві порівняно менше, але абсолютна більшість проросійськи орієнтованих партій сповідує євроскептицизм. Власне, євроскептицизм може претендувати на роль однієї із головних ідей, що об'єднує різноманітні європейські політичні утворення в їхній прихильності до путінської Росії. Окремі з них доповнюють його іншими настановами – альтерглобалізмом, антиамериканізмом. У другій половині 2015 р. активізувалися і практично повністю заповнили правий спектр проросійських партій (але не лише його) антиіммігрантські настрої.

Своєрідну мікромодель загальноєвропейського «путінського інтернаціоналу» представляє нинішня грецька правляча коаліція, де радикально ліва «СІРІЗА» уклала урядово-парламентський союз із правою партією «Незалежні греки».

Ще одним «спільним знаменником», який поєднує абсолютну більшість пророросійських партій країн Євросоюзу, є активне використання ними популізму. Для більшості з них саме популізм є головною конкурентною перевагою у їхній внутрішньополітичній боротьбі. Причому це популізм різноплановий – як лівий, так і правий, як соціальний, так і етнічний, як євроскептичний, так і антиглобалістичний. Власне, ідеологічні маркери виявляються тут більше декоративно, як зовнішнє обрамлення, якщо не розуміти під популізмом явища, близькі до демагогії. В основі ж – популізм як особливий тип політичної практики, що ґрунтується на особливій логіці артикуляції, яка, в свою чергу, викликає відповідні специфічні ефекти [7, с.33]. А саме: популізм творить образ суцільної, внутрішньо відстратифікованої спільності – «народ» (можуть використовуватися інші означення, наприклад, «нація», але логіка тотальності при цьому зберігається). Ця спільність наділяється особливою священною силою, постулюється як носій усіх чеснот, а її «думка» – як мірило політичної істини. При цьому така спільність, за версією популістського дискурсу, перебуває під загрозою з боку інших сил, які нібито і пов'язані з нею, але насправді їй протистоять. Таким чином твориться образ «ворога». Це може бути «влада», можуть бути «олігархи», але можуть бути і «космополіти», «капіталісти», «Брюссель», «іммігранти», «гомосексуали» і т.д. Самі ж політичні сили, які практикують такі підходи, претендують діяти від імені сконструйованого ними образу «народу». Як це описує голландський аналітики Р. ван Ворен: «Соціалісти вважають Європу оплотом світового капіталізму, який перетворить усіх нас у коліщата у двигунах багатіїв. Їхнє гасло – «Влада – людям», і в їхньому розумінні «Брюссель» і «люди» – це протилежні поняття. Але праворадикальні популісти, які живляться страхами людей і розповідають їм, що глобалізація наближає Судний день, значно небезпечніші» [8].

Популізм – явище антисистемне. З одного боку, він стає можливим і помітним, коли існуюча система інститутів не справляється із запитамі, що надходять від соціуму. З іншого,

популізм сам активно атакує цю інституційну систему, посилюючи її кризу, а часом й приводячи до колапсу. В цьому сенсі європейські популісти і є найбільш ефективними союзниками Кремля у його «священній війні» із Заходом. Саме популісти оскаржують основи функціонування Європейського Союзу. На національному рівні популісти вражають своєю діяльністю інститути і цінності демократії, стандарти соціальної та економічної стабільності, основи міжнаціональної взаємодії, посилюють імовірність і глибину конфліктів на різних рівнях соціальної системи. Популізм, наповнений постулатами євроскептицизму, атакує як ідеали об'єднаної Європи, так і спроби їхнього практичного втілення у вигляді інституцій Європейського Союзу. І хоча євроскептицизм виявляється вже тривалий період, кілька десятиліть, однак саме в останні роки його звучання як популістської альтернативи стало особливо помітним та електорально результативним. Крім усього, він демонструє здатність жититися з різних джерел і адаптуватися до змінюваних умов. Серйозний поштовх зростанню можливостей євроскептицизму дала світова економічна криза як така. Однак і реакції на неї європейських урядів та загальноєвропейських структур теж були використані для розвитку і розгортання євроскептичного руху. Слушною є думка, що, протидіючи популізму-євроскептицизму, «не слід підважувати ідеал Європи». Але Євросоюз та національні уряди зробили ставку на політику суворой економії, яка поглиблює соціальну нерівність, приводить до бідності та розшарування, зменшення стандартів життя [9]. І тим самим завдали удару по привабливості Європи як простору високих стандартів життя та добробуту та надали вагомні аргументи для атаки критикам європейської єдності.

Схожа логіка присутня і в ситуації із українсько-російським конфліктом. Одним із головних ідеалів, навколо якого розбудовувалася конструкція Європейського Союзу, була «Європа без війн». Саме прагнення уникнути в подальшому руйнівних військових зіткнень на континенті було одним із головних мотивів батьків-засновників Євросоюзу. І ця ідея зберігала спадкоємність і в часи «холодної війни», а після її закінчення, після «руйнування мурів» і кордонів в Європі набула ознак однієї із непорушних основ існування ЄС.

Війна на Сході України підриває неспростовну силу цього ідеалу. Мова навіть не про те, що конфлікт у безпосередній близькості до східних кордонів ЄС. Однак, хоч війна на Донбасі відбувається за його територіальними межами, Євросоюз став одним із елементів конфлікту. Причому на різних його рівнях – від формального запуску у вигляді проблеми із підписанням Угоди про асоціацію з Україною та ідейного наповнення Євромайдану до зусиль щодо посередництва в припиненні збройного протистояння у вигляді договорів формату «Мінськ-1» та «Мінськ-2». Але у всьому розгортанні цих драматичних процесів участь Євросоюзу не може оцінюватися як особливо ефективна. Не вдалося ані запобігти кривавому виходу із протистояння на Майдані, ані анексії Росією Криму, ані розгортанню реальних і масштабних військових дій на Донбасі. Відповідно, Євросоюз не зміг унеможливити війну в Європі, ефективно і (можливо, головне) оперативного реагувати на дії сторони, яка зробила ставку на демонстрацію сили і досягла в тому певних виразних результатів. У риториці деяких європейських прихильників Росії, переважно правих, присутнє саме визнання права Росії як центру сили діяти таким чином, як вона діяла щодо Криму і навіть щодо Донбасу.

Додаткові аргументи для ероскептичного популізму додала також політика санкцій проти Росії. Практично всі зазначені нами прихильники Росії критикують санкції. Крім усього, політика санкцій дає обмежений ефект, особливо у сенсі його презентації в публічних дебатах. Європейському виборцю важко переконливо пояснити, що політика обмеження економічної взаємодії з Росією зупинила розгортання конфлікту на інші регіони України. Однак аргументи критиків такої політики, де економічні складнощі чи інші неприємності пояснюються згортанням співпраці із «гігантським партнером на Сході», мають більший ефект. Крім того, значну активність, у тому числі інформаційну та лобістську, виявляють представники ділових кіл, які зазнали певних втрат від санкцій проти Росії.

На цьому тлі здатність Євросоюзу запровадити, а потім і посилювати політику санкцій проти Росії у зв'язку із розпалюванням останнього конфлікту з Україною видається як демонстрація спроможності до протистояння і конкуренції з потугою, що робить

ставку на силові дії. Адже, хоч і через різні мотиви, але під санкціями «підписувались» і А. Ципрас, і Р. Фіцо, і В. Орбан й інші, менш відкриті симпатичні Москві. В певному сенсі спроможність на санкційну політику стала теж виявом сили з боку ЄС. Саме тому важко здобутий і нелегко утримуваний консенсус щодо санкцій є наразі головним об'єктом з боку проросійських сил в Європі. А за ними проглядається виразна участь і активна зацікавленість самої Москви. Процес обіцяє особливе загострення у разі дебатів стосовно реакції на виконання умов другої Мінської угоди наприкінці 2015 р.

Нарешті, ще одним аргументом для популістів-євроскептиків став сам формат прийняття поки головної результатуючої угоди стосовно війни на Донбасі. Так званий «нормандський формат» не є репрезентативним з погляду його учасників від Євросоюзу. Номінальним керівником відповідного напрямку ЄС є Ф. Могіріні, яка обіймає посаду Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки. Згідно з Лісабонським договором саме вона мала б представляти сторону ЄС на подібних переговорах. Але сама поява «нормандського формату», а потім і його вирішальна роль у підписанні спочатку першого, а потім і другого Мінських протоколів стала свідченням інституційної неспроможності структури Верховного представника в екстремальній ситуації. Як, власне, і можливості здійснювати в таких умовах спільну зовнішню та безпекову політику. Особливо це виявилось на початку лютого 2015 р., коли лідери Німеччини та Франції, фактично застосовуючи методи «човникової дипломатії», досягли переговорів у ніч з 11 на 12 лютого 2015 р. у столиці Білорусі, наслідком яких стали домовленості, відомі як «Мінськ-2». Ані А. Меркель, ані Ф. Олланд не мали жодного особливого мандату від ЄС на відповідні дії. Більше того, критики такої активності європейських лідерів відзначали оперативний візит А. Меркель до Вашингтона саме напередодні, 9 лютого. Тобто, відносний дипломатичний успіх, досягнутий лише двома представниками ЄС, але поза його канонами, теж виступає приводом для критики Євросоюзу.

Останнього великого підживлення євроскептичний популізм набув за результатами триваючої кризи міграції. Стрімко зростаючий рівень ксенофобії щодо мігрантів із Північної Африки та

Близького Сходу підхоплюється саме тими політичними силами, які критично налаштовані до спільного європейського простору.

Отже, популісти і євроскептики щонайменше в ближчій історичній перспективі не лише не втрачатимуть своїх позицій, але й цілком здатні їх помітно зміцнювати. Поки Кремлю вдаватиметься бути присутнім у їхніх порядках денних на позитивних для них ролях, у нього залишатимуться можливості ретрансляції своєї позиції на політичному рівні в більшості країн ЄС.

Однак Росія активно претендує на використання дисфункцій Євросоюзу для утвердження своїх позицій на Сході континенту. Для цього шукаються більш міцні формати організаційної взаємодії зі своїм лобі в Європі.

22 березня в Санкт-Петербурзі відбулася акція, названа як «Міжнародний російський консервативний форум». Організатором форуму стала російська партія «Родіна», що патрунується віце-прем'єром з питань ВПК Д. Рогозіним. Навіть частина цілком лояльних Кремлю російських ЗМІ називала це зібрання на кшталт «з'їзд фашистів», а самих його учасників – «політичними організаціями із неоднозначною репутацією» [10].

Представництво забезпечили переважно позапарламентські, напівмаргінальні, але ідеологічно агресивні політичні структури: Великобританії (Британська національна партія, «Британія найперше», «Ліга життя»); Бельгія (рух «Євро-Русь»); Данія (Данська партія); Німеччина (Націонал-демократична партія); Греція (партія «Золотий світанок»), Італія (партіями «Нова сила» та Ліга Ломбардії); Іспанія (партія «Національна демократія»); Швеція (Партія шведів); Фінляндія (Національна партія). Було й представництво США – Національний рух Техасу. Отже, порівняно впливовим учасником можна вважати хіба що грецький «Золотий світанок», який має парламентське представництво. Низка інших партій мають по кілька представників у Європарламенті.

Однак де-факто виявилось, що всіх цих учасників більше об'єднували спільні ідеологічні засади на межі неонацизму, а не здатність чітко сформулювати підтримку Росії на російській же території і за російські ж кошти. За свідченням репортера, що відвідав цей форум, «чим вищий був статус європейських ультраправих (частина з них – чинні депутати Європарламенту), тим

ретельніше вони утримувалися від радикальних висловів... Навіть європарламентарії із грецького «Золотого світанку», чий лідер сидить у в'язниці за вбивство, в основному нудно бубнили про бізнес-співробітництво Росії та Греції» [11].

Загалом, цей форум може претендувати на певні «оглядини» найрадикальніших, але більше потенційних союзників Кремля в Європі.

Показово, що від участі у цьому зібранні, зрештою, відмовилися більш впливові Австрійська партія свободи, французький «Національний фронт», болгарська «Атака», угорські ФІДЕС та «Йоббік». Усі вони парламентські, а деякі навіть претендують на чільні позиції і у зв'язку із конгресом «російських консерваторів» побачили для себе негативи настільки, щоб утриматися від нього.

Оцінюючи нинішнє проросійське лобі в країнах Заходу, варто мати на увазі ще один аспект. Росію тривалий час очолює угруповання силовиків-«чекістів», яке відрізняється не тільки своєрідним світобаченням, але й підходами до діяльності і забезпечення впливу та підтримки зокрема. Ставка при цьому робиться не стільки на відкритих союзників чи прихильників, скільки на «агентуру». До останньої можуть належати, власне, і політики, і урядовці, і медійники, і митці, і представники бізнесового чи експертного середовища.

В оприлюдненій нещодавно доповіді чеської розвідувальної служби BIZ у розділі про контррозвідувальну діяльність ідеться про спроби Росії створити в Європі структуру, подібну до колишнього Комінтерну. Ця структура нібито ідеологічно базуватиметься на експансіоністській доктрині неоевразійства авторства О. Дугіна і може бути прийнятною для «всіх європейських партій, від лівих екстремістів та популістів до правих екстремістів» [12]. «Сучасний міжнародний, політичний та соціальний клімат дуже близький до того, що мав місце в 1930-ті роки – золоту еру Комінтерну» [12], – стверджують автори доповіді.

Так чи інакше, але зусилля щодо організаційного оформлення «друзів Росії» в Європі видаються цілком логічними. Тим більше, що Росія робила і, вочевидь, продовжуватиме масштабні фінансові вкладення не лише в пропаганду на Заході, але й уполітичну підтримку.

У листопаді 2014 р. було оприлюднено інформацію про отримання французькою партією «Національний фронт» кредиту від першого російсько-чеського банку. Сама лідерка партії М. Ле Пен пояснила, що змушена була шукати кошти за кордоном, бо французькі банки відмовилися кредитувати її партію, а вона готувалася до місцевих виборів [13]. Однак той факт, що партія отримала кредит у Росії саме в період розгортання санкцій проти РФ, є практично прямим свідченням фінансування Москвою своєї підтримки серед політикуму Європи.

Саму ж М. Ле Пен уже тривалий час розглядають у Росії як важливу ставку, здатну принести серйозні здобутки. Один із надлояльних до Кремля медіа-ресурсів у середині вересня 2015 р. радо стверджував, що «як ніколи міцні позиції... французької партії «Національний фронт» на чолі з Марін Ле Пен. Вона закликає видворити із Франції всіх радикальних ісламістів та «відновити нормальні кордони». Наприкінці минулого тижня Ле Пен звинуватила Німеччину в тому, що влада країни відкриває національні кордони для мігрантів та біженців, щоб наймати на роботу «рабів» та зменшувати загальний рівень зарплат» [14]. Рейтинг М. Ле Пен як кандидата в президенти наразі лідерський – 26% відсотків, що на 2% більше, ніж у Н. Саркозі [14], який розглядається як теж цілком придатний для Росії варіант. У Росії вважають, що після президентських виборів 2017 р. Франція перетвориться зі стриманого, але опонента, в цілком дружелюбну. Якщо стосовно поведінки М. Ле Пен можна швидше здогадуватися, то президент Н. Саркозі вже зарекомендував себе в такій якості, коли в 2008 р. став головним легітимізатором досягнень Росії у війні проти Грузії.

Отже, Росія має досить масштабну і багаторівневу мережу підтримки серед політичних організацій країн Європейського Союзу. При цьому РФ працює над посиленням цього ресурсу. Потенційне організаційне оформлення «друзів Росії» в єдину понаддержавну структуру мало б украй загрозливі наслідки для інтересів України як у питанні врегулювання кризи на Донбасі, так і в українсько-російських відносинах, також і у відносинах по лінії Україна – ЄС загалом.

Утім, у найближчій перспективі створення такої структури та налагодження її ефективної діяльності видається малоімовірним.

Не варто переоцінювати і силу тяжіння тих чи інших політичних організацій Європи до Росії. Залежно від розвитку ситуації вона може мати свою динаміку. Так, у разі втрати Росією своїх позицій (соціально-економічних проблем, відходу від демонстрації силових ресурсів, поразки чи репутаційні втрати, політична нестабільність тощо) для значної частини партій, і в першу чергу для праворадикальних, актуальність і привабливість Росії може суттєво зменшуватися. Ймовірно, більш стійкий рівень русофільства здатні продемонструвати ліві партії комуністичного чи посткомуністичного походження.

У разі загальної зміни зовнішньої політики і, зокрема, виходу з конфлікту на Донбасі та відмови від анексії Криму персонально орієнтовані очікування завищені – відхід з посади глави країни В. Путіна, з достатньо високою ймовірністю, не принесе відходу Росії на позиції 2013 р. Однак у питанні міцності і дієвості нинішнього проросійського лобі в ЄС персональний чинник має наразі визначальне значення. В цьому сенсі сьогоденне проросійське лобі значною мірою лобі пропутінське.

У той же час, у разі потенційної зміни керівництва Росії і можливої лібералізації режиму ймовірно, що політичні сили, які нині формують політику протидії Кремлю, можуть перейти до табору прихильників Росії з відповідними наслідками для інтересів України.

У національних інтересах України на сьогодні є чітка фіксація і максимальне поширення прецедентів підтримки Росії європейськими політиками і партіями. В першу чергу це стосується праворадикальних партій на кшталт тих, що брали участь у консервативному форумі в Петербурзі. Варто добиватися максимальної прив'язки до образу «обслуговування інтересів Кремля» маргінальних радикальних націоналістичних чи неонацистських утворень. З одного боку, це певним чином здатне нейтралізувати антиукраїнський контент російської пропаганди, яка намагається закріпити образ фашистів за постмайданним режимом в Україні. З іншого боку, в разі результативного цілеспрямованого донесення цього образу до політичних сил лівого спрямування можна досягти зменшення симпатій до РФ і її політики в цьому середовищі.

Варто очікувати, що в разі «замороження» конфлікту на Донбасі саме політичні сили, які входять до «списку Кремля», будуть одними із головних трансляторів звинувачень української сторони в порушенні умов перемир'я. Практика поїздок на окуповані території триватиме і буде використовуватися супротивником для посилення його зовнішньополітичних позицій.

У разі відновлення гострої фази зіткнення російське лобі працюватиме над покладанням провини за це на Україну.

1. Сорос Дж. Нова політика порятунку України [Електронний ресурс] / Дж. Сорос // Українська правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2015/01/8/7054342/>

2. Кравченко В. Викрадення Європи [Електронний ресурс] / В. Кравченко, Т. Сіліна // Дзеркало тижня. – Режим доступу: <http://sanctions.zn.ua/>

3. Лапицкий М. «Голос Путина» в Швеции [Електронний ресурс] / М. Лапицкий // ИноСМИ. – Режим доступу: <http://inosmi.ru/world/20150212/226217780.html#ixzz3pxEP8RQC>

4. Профессор МГИМО: Берлускони передал Путину «черную метку» с Запада [Електронний ресурс] // Обозреватель. – Режим доступу: <http://obozrevatel.com/abroad/57863-professor-mgimo-berluskoni-peredal-putinuchernuyu-metku-s-zapada.htm>

5. Владимир Путин встретился с Сильвио Берлускони в Крыму [Електронний ресурс] // RT на русском. – Режим доступу: <https://russian.rt.com/article/114809>

6. Владимир Путин встретился с бывшим президентом Франции Николя Саркози [Електронний ресурс] // Первый канал. – Режим доступу: <http://www.1tv.ru/news/polit/295144>

7. Laclau E. Populism: what's in a name? // Panizza, Francisco. 2005. Introduction. In *Populism and the Mirror of Democracy* edited by F. Panizza. – London, New York: Verso. – P. 33.

8. Ван Ворен Р. Як в Європі популісти розігрують українську карту [Електронний ресурс] / Р. ван Ворен // Новое время. – Режим доступу: http://nv.ua/ukr/opinion/van_voren/jak-v-jevropi-populisti-rozigrujut-ukrajinsku-mapu-77623.html

9. Трегуб Г. Жан-Ів Потель: «Не ставтеся до євроскептичних рухів як до чогось скороминучого» / Г. Трегуб // Український тиждень. – 2015. – №16-17. – С. 44–45.

10. «Международный русский консервативный форум» прошел в Санкт-Петербурге [Электронный ресурс] // REGNUM. – Режим доступа: <http://regnum.ru/news/polit/1907592.html>

11. Азар И. Союз ультраправых сил. Европейские и русские националисты провели общий съезд [Электронный ресурс] / И. Азар // MEDUZA. – Режим доступа: <https://meduza.io/feature/2015/03/23/soyuz-ultrapravyh-sil>

12. Jahresberichtdssicherheitsinformationsdienstes 2014 [Электронный ресурс] // BIS. – Режим доступа: <http://www.bis.cz/vyrocní-zprávaDE6c8d.html?ArticleID=1096>

13. Французские ультраправые получили 9 млн евро из России [Электронный ресурс] // BBC. Русская служба. – Режим доступа: http://www.bbc.com/russian/international/2014/11/141124_russia_front_national_1_oan_france

14. Резчиков А. Кризис с беженцами изменит отношения Европы и России [Электронный ресурс] / А. Резчиков // Взгляд. – Режим доступа: <http://www.vz.ru/world/2015/9/15/431411.html>